

Fikret Adil

Beyaz Yollar
Mavi Deniz

(Gezi Notları)

Başlarken

Cova Körfezi'nden döneli bir hafta oluyor. Gördüklerimi, duyduklarımı, bu körfezin nerede olduğunu, oraya niçin, nasıl, kimlerle gittiğimi anlatmak istiyorum. Fakat öyle bir sihir içindeyim ki, başlayamıyorum. Türlü duygular, nereden yazıya koyulacağımı tayin edebilmeme müsaade etmiyor. Buna, dönüşümü öğrenen arkadaşların sorularına verdiğim cevaplar arasında anlattıklarımı tekrar suretiyle intibalarımın klişelenmiş olması ihtimalinden çekindiğimi ilave edince ne kadar zor durumda kaldığım kolayca anlaşılır. Onun için en basit çareye başvuruyorum. Evimden çıktığım andan başlayarak aldığım notları vereceğim. İstanbul'dan kalkıp Bodrum'a gitmiştim. Bu, hakikatte iki merhalede olmuştu. Birbirinden ayrı iki yolculuk: İstanbul'dan İzmir'e ve İzmir'den Bodrum'a. Her iki yolculuğu karadan, fasıla ile yaptım. Yolların büyük, çok büyük kısmı toz içinde bembeyazdı. Fakat deniz mavi idi. Bu sebepten notlarına *Beyaz Yollar Mavi Deniz* adını veriyorum.

2 Aralık 1956

Yollar Neden Bitmez?

Bu cümle bir kamyonun adıdır. "Biz bize benzeriz." Apartmanlara olduğu gibi kamyon ve otobüslere de isimler koyarız. Bunların arasında sahiden hoş olanları var. Mesela, üzerinde sekiz ton işareti olan bir kamyon gördüm ki adı "Kanarya" idi.

Yollar neden bitmez? Biz öyle zannederiz. Gideceğimiz yere varınca biter. Asıl mesele yola çıkabilmektir.

1956 yılı Eylül'ünün dördüncü Salı günü, saat beş buçuk. Taksim Meydanı'nda, elimde çanta, Karaköy'e gidecek bir vasiya bekliyorum. Kartal'dan saat sekizde kalkacak araba vapuruna yetişeceğim. Kendisiyle yola çıkacağım dostum, otomobilini, sıra tutsun diye dün akşamdan oraya göndermişti.

Sabahın bu saatinde her taraf bomboş. Ne bir otomobil, ne otobüs ne de tramvay! Ne de bekçi ve polis. Kara düşünceler içinde iken, tesadüf, otomobille ava giden bir arkadaşı karşıma çıkardı, hatırım için yolunu değiştiren beni Köprü'ye bıraktı.

Kadıköy iskelesinin bu saati bir başka âlem. Şişman bir kadın, sıska bir erkek, sehpa üstüne oturtulmuş tepsi – dükkânlarında durmadan yağlı börek kesiyorlar. Salepçiler, simitçiler, gazeteciler, hamallar faaliyette.

Güzel bir sonbahar günü. Kararını vermemiş poyrazla lodos denizi henüz rahat bırakıyor. Vapur tenha.

Kadıköy iskelesinde: "İzmit'e bir-iki..." sesleriyle karşılaşınca bir tuhaf oluyorum. İzmit İstanbul'un banliyösü oldu.

Hele yeni yol yapıldıktan sonra. Hoş, Kadıköy'den her zaman Adapazarı'na, daha başka yerlere dolmuş, otobüs var. Karşıyaka, yani Kadıköy, Haydarpaşa ve Üsküdar Anadolu'nun kapısıdır. Şayet, kendini kırtasiyeden, göreneklerden kurtarıp karar almasını bilen bir "merci" çıkar da Selimiye kışlasını görüverirse, orasının bir "Anadolu kervansarayı" bir nakil vasıtaları kalkış-varış merkezi için ideal yer olduğunu derhal kavrayacak, iç turizm, trafik ve emniyet meselelerini bir çırpıda halledebilecektir. Nasıl? Fakat bu, Kipling'in dediği gibi, bir başka hikâyedir. Şu anda benim için tek mesele, Kadıköy'den Kartal'a gidecek bir vasıta bulmaktır. Bu işi Almanların harpten sonra ortaya çıkarıp otomobilcilik âleminde inkılâp yapan cinsten bir kaptıkaçtı görüveriyor, yarım saatte, on kişiyi Kartal'a getiriyor.

Araba vapurunun saat sekizde hareket etmesi lazım. Gayretli memurlar sayesinde –bunu gayretkeş dememek için söylüyorum– yirmi dakika gecikiyoruz. Sebep? Otomobilleri, kamyonları istife sokuyorlar. Trafikten anlarlar mı? Anlamadıkları şuradan belli ki, yan yana getirdikleri arabaların kapıları açılmıyor, içindkiler, pencerelerden süzölmeye çalışıyor. Bir buçuk saat sürecek yolculuğu mahpus olarak mı yapacaklar?

Usulen, araba vapurlarına on kamyon ile altı otomobil alınmış. Bugün otomobillerin sayısı yedi oldu, fakat gayretli memur, sekizinciye almak için uğraşılıyor. Galiba muvaffak da olacak, amma kamyon şoförleri ayaklanıyor sesleniyorlar:

"Kamyon alırsan sıkışırız... Taksiye iş yok!"

"Dün gece bizi burada bıraktın, şimdi nağme mi yapıyorsun?"

"Orada karayollarının kaptıkaçtı var... Onu çıkart... Benzini cebinden vermiyor ya!"

"İsterse iki lira benzin parasını ben veririm. Körfezi dolaştın!"

İzmit Körfezi'ni dolaşmak dört saat sürer, vapur bir buçuk saatte götürüyor. Amma kalkarsa! İtirazlardan cesaret alan kaptan da, köprüsünden haykırıyor:

“Kararını çabuk ver! Ben kalkıyorum.”

Havanın kızıştığını gören gayretli memur halkın sesi önünde eğiliyor, düdüğünü çalıyor.

Kalkıyoruz. Sefer eğlenceli oluyor. Kamyon şoförleri halka olup kahve içiyor. Deniz yolculuğunun bir avantajı da kahve bulabilmek. Bir ara Zeki Müren, Eyüp Emniyet Amirliği sözleri duyuluyor. Şoförlerden biri:

“Ah,” diyor, “küçükken sesim güzeldi, babam beni hafız yapmak istiyordu. Sözünü dinleseymdim, ben de bir Zeki Müren olurum.”

“Yoo...” diye cevap veriyorlar, “sen Necmi Rıza olurdu.”

Bu minval konuşmaları dinlemeye mecbur kalarak Yalova’ya yanaşyoruz. Kalkarken edindiğimiz yirmi dakikalık gecikmeye on dakika daha ilave ettik. Ne çıkar? İşte Yalova’dayız. Asırlardan beri ihmal edilmiş su şehrinde. Turizmi daima “lüks” olarak ele alan anlayışımız, daha doğrusu anlayışsızlığımız ile şu veya bu bütçeye yük olarak kalmaya mahkûm, şifalı suları boşuna akan, güzel manzaralı Yalova’da! Bir buçuk saatlik yolda, yarım saatlik gecikme ebediyete nazaran nedir ki!

Yalova’da bir faaliyet var. Çarşıda yıkılan ve yapılan yerler gözüküyor. Değil tetkike, sabah edemediğim kahvaltayı burada “eda” etmeye bile vakit yok. Titiz, sabırsız ve prensip sahibi yol arkadaşım, kendini de açlığa mahkum ederek bizi bir an önce hedefe sevk ediyor. Hedef? Bugünlük Balıkesir. Saat on küsur. Nasıl olsa Bursa’ya öğle vakti varacağımızı, orada yemek yiyeceğimizi düşünerek avunuyorum ve hemen yola koyuluyorum. Ne yol! Dönemeç dolu ve yapılmakta. Artık tozu dumanı düşünün! Amma yapılıp bitince ortadan baş döndürücü dönemeçler kalkacak, on beş kilometre kısalıp altmış üç kilometreye inecek.

Yalova ile Bursa arası öyle tabiat manzaraları ile dolu ki, insan tepsilerle baklava yemişi gibi kanıksıyor. Sadece manzaralardan mı? Hayır. Tarihin muhtelif çağlarından kalıntılara.

İşte İznik gölü. Kaç defa ziyaret etmek istediğim halde gide-
mediğim bu yer, gidenlerden duyduğuma göre metruk bir hal-
de imiş. Ve Osmanlı İmparatorluğu'nun doğup geliştiği bütün
bu civarı, bir başka sefer gelip görmek ümidi ile hızla geçip iki
kollu ağaçların nefis bir tünel haline getirdiği yoldan Gemlik'e
geliyoruz, denizi şöyle "cee...." diyecek kadar gördükten sonra
yola devam ediyoruz.

Körfez, zeytin ağaçları ve efsane hayalleri ile karnımın açlı-
ğını avutmaya çalışarak bir an evvel Bursa'ya kavuşmayı bek-
liyorum. İşte Vefik Paşa'nın bastonunu göstererek "Böyle ola-
cak," diye açtırdığı dümdüz yol göründü. Gözlerim de açıldı.
O ne? Yol arkadaşım, saatin henüz on ikiye gelmediğini ileri
sürerek Bursa'yı arkada bırakıp yola devam ediyor:

"Aman..."

"İstersen, bak, şurada simitçi var, sana alıvereyim..."

"Bu iş simitle halledilecek gibi değil..."

"Sen bilirsin... Sonra onu da bulamazsın."

Bir levha, Balıkesir'in 159 kilometre ötede olduğunu göster-
mektedir. Otomobilin saatine bakıyorum, yetmiş mil, yani yüz
on küsur kilometre gösteriyor, çok güzel ve asfalt bir yolda uçu-
yoruz. Zihnen bir hesap yapıyorum. Bir buçuk saat kadar daha
dayanabilirim.

Etrafımızda ayçiçekleri, tütün tarlaları ve ileride Apolyont
Gölü parlıyor. "Abolyont" olarak yazılan bu göl hakkında az
mı efsane var? Yol arkadaşımın anlattığına göre Uludağ'da
bulunan bir peri her sabah bu görün aynasında saçlarını tarar-
mış. Gölün Apollon ile alakası olduğuna göre gün tanrısının
sevgililerinden biri olan Melia'dan bahsediliyor demektir. Bu
adı taşıyan periler ormanları bekler. Böylece efsanede bir ha-
kikat payı var. Beni şu anda gölle ilgilendiren içindeki balık-
lar. Nitekim, Uluabat'ta köprü'nün ötesinde "Burada taze balık
bulunur," diye bir ilan yol kesiyor. Saat 12.45, arkadaşım da

acıkmış olmalı ki, prensipleri bırakıp otomobili durduruyor. Heyhat! Uluabat'ta vaitten gayrı bir şey yok. O gün balık çıkmamış! Peynir ekmeğe razı oluyoruz. O da yok! Ne var burada? Sıska atların koşulu olduğu birkaç köhne fayton, lakayt birkaç insan, tahta kepenkleri örtülü üç küçük dükkân. Herhalde çarşı burası olsa gerek.

Düşünüyorum. Yol boyunca neden "auberge"ler yapmamışız? Evvelce hanlar, kervansaraylar vardı. Modernleştikten sonra bunları bıraktık, şimdi "palas"lar, lüks turistik oteller yapmaya teşebbüs ediyoruz, "motel"leri de ihmal ettik. İşte "motel" denilen şey bu bıraktığımız eski hanların, ad değiştirip bugünün ihtiyaçlarına uydurulmuş şekilleridir. Komşumuz Yunanistan'da bile var. İç turizmi kolaylaştırıyor. "Auberge"ler Avruda'da bir endüstri halindedir. Hiçbiri de lüks değildir. Mahalli renkleri, âdetleri muhafaza eder, turizmi canlandırır, dikkati çeken bir hale getirirler. Neden Uluabat'ta, balık hazinesinin yanı başında böyle bir han olmasın? "Ulu"luğundan vazgeçtik, hem kendilerini hem de yolcularını şöyle ufacıktan "âbâd" ediversinler.

Bu hazin düşünceler ve temennilerle yeniden koyulduğumuz yol bizi eski Kirmasti'ye getirdi. Şimdi M. Kemalpaşa adını taşıyor; Arnavut kaldırımli bir caddesi olan bu yerde, otomobil, adeta kendiliğinden bir lokantanın önünde durdu. Camekânında şişler, pırzolalar olan bir lokanta! Hemen ısmarladık ve bira da istedik. Garson, ıskara etlerin öğle yemeğinde yapılamayacağını, biraya gelince üç aydır yüzünü görmediklerini söylemesin mi? Neden? Pırzola, şiş akşamüzeri içki ile beraber veriliyormuş. Hatırladım. Bazı nahiye, hatta vilayet merkezlerinde müşteri değil, lokantacılar vaziyete hâkimdir. Bir defa Kırkpınar güreşlerini görmek için Edirne'ye gitmiştik. Bir lokantaya girdik. Yemek istedik. Aldırış eden olmadı. Israr edince lokanta sahibi:

“Bugün,” dedi, “Çarşamba. Lokantada temizlik yaparım, yemek satmam.”

Kös kös çıkıp yemek aramaya koyulmuştuk. Biraz sonra da ziyaretine gittiğimiz belediye reisi, Kırkpınar güreşlerinin Edirne’ye turist celbi için mühim bir hadise teşkil ettiğinden bahsederek konferans veriyordu.

Fakat şimdi garson bize yemek tavsiye ediyor:

“Yağlarımız, emin olunuz, halistir, memnun kalacaksınız.”

Şüphe ile karşıladığımız için bu teminatın doğru olduğunu sonradan anlayacaktık. Hakikaten temiz imiş, hiçbir rahatsızlık duymadık.

M. Kemalpaşa’nın en dikkate değer tarafı bence üzerinde “Muhtelif Gayeli Ortaokul” levhası taşıyan okuldur. Bizde böyle bir okul olduğunu ilk defa görüyorum. Talebeleri hem okutuyor hem de temayüllerine göre sanat okullarına mahsus şubelerde yetiştiriliyormuş. Sevindim. Fakat sonradan öğrendiğime göre buna benzer bir başka yerdeki okul, atölye levazımı yokluğundan kapanmış. Yazık.

M. Kemalpaşa caddelerinden, insandan çok davar geçiyor. Bir atlı spor kulübü de var.

Yemek üstüne bir nohut kahvesi içtikten sonra saat 13.45’te yola çıktık. Caddeden geçerken, dükkânlar ve tabelaları dikkatime çarptı. Bir demirci dükkânı üstünde sahibinin adını okudum: İsmail Demirci. Bir tavukçu dükkânı “İsmail Tavukçular” adını taşıyor. Burada bütün esnafın adı İsmail ve soyadları yaptıkları işle mi alakalı?

M. Kemalpaşa’da oldukça güzel yeni evler var. En güzel semti de mezarlık! Sahiden şirin bir çay; top ağaçlar, koruluklar arasında insana şiiir söylemek arzuları vererek akıyor.

Vaktiyle iyi araba yapılan Kirmasti’den tok karınla ayrılıyoruz. İşte sevimli bir köy: Güllüce. Sonra Kosva! Neden Kosova değil? Karakolun önünde Atatürk’ün büstü.